

MONTSERRAT, LLEGENDA I POESIA

Isidor Cònsul

Jacint Verdaguer, Montserrat. Llegenda de Montserrat. A cura de Maur M. Boix. "Obra Completa de Jacint Verdaguer". Eumo Editorial, Vic, 1997.

Maria-Mercè Bruguera i Joan Ducròs, Montserrat. Rutes literàries. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1997.

L'ermità Joan Garí, segons la coneguda llegenda que el situa a finals del segle IX, habitava el rocam de Montserrat duent vida d'oració, deixuplines i rigor penitencial. Tenia fama d'home sant i, quan pelegrinava a Roma, les campanes tocaven soles anunciant-lo d'avançada al Papa. Fou així que el diable, envejós de tanta exemplaritat, imaginà una estratègia per fer-lo pecar. Mentre el mateix Llucifer, disfressat de penitent, anava al seu encontre, manà a un diabló menor que posseís el cos de Riquilda, la filla fimbrejant de Jofre el Pilós. Dies després, el religiós que exorcitzava Riquilda sentí, de l'interior de la jove, que el mal esperit només en sortiria si li ho demanava, per espai d'una novena, Joan Garí, el penitent de Montserrat.

A partir d'aquest punt, el camí de la contalla pot deduir-se fàcilment: la luxúria també habitava el fons del pobre Garí, Riquilda era una mossa enfigassada, nou dies a la cova eren molts dies i els mals consells del fals penitent veí ho acabaren d'adobar. Per això passà allò que era previst: un rampell de lubricitat empenyé Garí a violar Riquilda i, tot seguit, a degollar-la. Després, desesperat per la doble malesa, l'assassí buscà el consol de la confessió a Roma, on el Papa va imposar-li una penitència ferotge que el reduí a un estat de bèstia boscana: havia de caminar gatejant, alimentar-se d'herbes i arrels, i tenia prohibit de tocar l'aigua si no era per beure. Així passà el temps de penitència previ abans de desembolicar la troca. Garí confessà el crim a Jofre el Pilós i va dur el seguici familiar fins al lloc on era enterrada. Quan començaren a

remoure la terra, aparegué Riquilda viva i estàlvia mercès a la felix intervenció de la Verge. Aquest final de la narració lliga de fet dues llegendes: la de Fra Garí, fundadora de la vida monàstica montserratina, i la de la invenció de la Verge que n'iniciava la devoció amb la construcció del primer monestir.

Segons els especialistes, la història de Garí segueix la de Jaume l'Asceta, un ermità de Palestina, del segle VI, esmentat al martirologi romà. No se sap com fou que la narració oriental arribà a Montserrat, però s'hi rastregen testimonis des de segles molt reculats. Entre els historiadors que les han recollides, l'arxiver montserratí Benet Ribas (1735-1812), va transcriure a Història de Montserrat (888-1258), el text d'un retaule de 1299 que explicava la llegenda de Fra Garí i donava, com a data de la troballa de la imatge de **Madona Sancta Maria**, l'any 880, **en lo temps del primer comte de Barcelona apellat Griphe Pelos**.

MIL ANYS DESPRÉS

L'any 1880, un mil·lenni després de la troballa, l'Església es refeia de les atzagaiades revolucionàries del XIX i passava una tongada d'enfortiment propi i d'esforç de recatolització de la societat. A Catalunya, aquest redreçament fou molt dinàmic i es distingí per la celebració de campanyes patriòtiques i religioses que aprofitaven l'avinentesa d'efemèrides diverses. Una de les de més empenta fou la celebració del **Milenar** de Montserrat que programà, entre les actuacions previstes, un certamen literari amb dos premis extraordinaris: a l'oda que, **ab més elevada entonació y major profunditat de pensament sian cantadas las excel.lencies de la Verge**; i a la millor llegenda **fundada en una ó varias de las tradicions** de la història de Montserrat.

Jacint Verdaguer va concórrer a tots dos premis i amb Llegenda de Montserrat,

que desplegava la història de Fra Garí i la troballa de la Verge, va guanyar la prevista **Bandola d'or i argent ab esmalts**. L'obra constava de dotze cants i fou editada per Jaume Collell, el setembre de 1880, com a segon volum de la Biblioteca dels Escons de Catalunya. Era la mateixa col·lecció on, mesos abans, el mateix Verdaguer hi havia publicat Cançons de Montserrat. Prop de vint anys més tard, en el 1899, agrupà tots dos llibres en un sol volum, Montserrat, on aplegà tota la seva producció de tema montserratí. La primera edició de Llegenda de Montserrat duia, afegit en apèndix, el romanç Don Jaume en Sant Jeroni, guardonat aquell mateix 1880 en el Certamen de la Joventut Catòlica de Barcelona, i l'oda A la Verge de Montserrat que havia concursat, sense èxit, a l'altre premi extraordinari. En la segona edició de la llegenda, l'any 1889, l'obra passava de dotze a tretze cants en separar, del primitiu cant novè on anava intercalat, el poema patriòtic Les barres de sang.

L'EDICIO DE MAUR M. BOIX

El passat mes d'abril arribà a les llibreries l'edició crítica de Llegenda de Montserrat, de Jacint Verdaguer, a cura de Maur M. Boix. El volum s'inscriu dins del projecte de publicació d'Obra Completa del poeta de Folgueroles que duen a terme Eumo Editorial i la Societat Verdaguer. Té, per això mateix, els distintius de rigor i alta divulgació acadèmica que han de caracteritzar l'edició que es vol definitiva del poeta potser més important de la literatura catalana de tots els temps. Llegenda de Montserrat, en aquest cas, esdevé el primer lliurament d'un volum doble, Montserrat, del qual sortirà, els mesos vinents, la part complementària, Cançons de Montserrat. L'edició, amb l'aparat de variants corresponent, s'obre amb un documentat estudi introductori i és tanca, a més de l'apartat bibliogràfic, amb un apèndix documental on

destaca la transcripció de l'autògraf de Jaume Collell, Montserratinés, publicades a la "Gazeta de Vich", l'any 1931. Una sèrie de vint lliuraments sota el títol Les nostres campanyes montserratinés on el canonge vigatà recorda els enrenous, rerafons i detalls de la campanya del Milenar de Montserrat que s'allargà entre el 1880 i el 1881.

UN COMPLEMENT DE MOTXILLA

Si el treball del pare Maur M. Boix ens encara sense contemplacions a una edició i un estudi d'alta divulgació acadèmica, el llibre de Maria-Mercè Bruguera i Joan Ducròs, Montserrat. Rutes literàries té un sentit diferent i vol afavorir, sobretot, una tradició d'excursionisme il·lustrat i literari. Per això es capté com un llibre de motxilla, per a dur al costat mateix del plànol topogràfic més detallat i ofereix la possibilitat de transitar les rutes amigues dels aspres montserratinés acompanyats per la calidesa de la paraula, els versos dels poetes i la possibilitat de llegir, **in situ**, les mostres d'una literatura inspirada per la singularitat geològica, per una fonda pietat religiosa o per les curioses giragonses de la tradició. L'antologia aplegada remet a una setantena d'escriptors, entre els quals senyoregen Verdaguer, Apel·les Mestres, Maragall, Carner i Josep M. de Sagarra, al costat de testimonis que vénen del XVIII (com el Baró de Maldà) i que arriben fins a la immediatesa de finals del XX (Pla, Espriu, Calders, Perucho, Porcel i Martí i Pol, entre altres). Això sense oblidar el detall de la influència del paisatge de Montserrat sobre Goethe i Schiller, a partir de les notícies rebudes del naturalista i viatger Wilhelm von Humboldt.

Dues obres diferents, i difícilment comparables, que complementen, però, la màgia i la poesia de Montserrat: un, per a guardar entre les referències fonamentals de la pròpia cultura; l'altre per acompanyar pràctiques de senderisme muntanyenc i, si cal,

escampar a lloure versos i literatura sota el pes de la motxilla i els peus ben falcats amb les xiruques.

Isidor

Cònsul